

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Ангелина Петрова Петрова, Институт за изследване на изкуствата, БАН, за дисертацията на Гергана Костадинова, редовна докторантка към сектор *Музика*

Дисертационният труд на Гергана Костадинова *Между класиката и джаза: стилови взаимодействия и жанрови трансформации в края на XX и началото на XXI век* продължава по убедителен начин изследователските традиции в пресечността между класика, етномузика и джаз, присъстваща в публикации на Клер Леви, Розмари Стателова, Венцислав Димов и др. Изследва се многообразността, многогласието и нестандартността на стиловия и жанров синтез на явленията на джаза с класическата традиция и модернизма на XX век. Активната еволюция на автори като Милчо Левиев, Веселин Николов, Симеон Щерев, Анатолий Вапиров, Марио Станчев, Любомир Денев, Йълдъз Ибрахимова, Антони Дончев и др. се вписва в богатата емпирия, върху която е основан дисертационният труд.

Дисертацията навлиза в сложността на неописвани досега тенденции на взаимодействие между различни стилове в джаза, съвременната и класическа музика. Новите авторски решения и неортодоксалните тенденции на развитие в областта на българския джаз от края на XX и началото на XXI век са изследвани с вещина и достоверност. Особено ми допада пътят на изследване: тя проследява музикално иманентното и езика, явленията и индивидуалните открития на авторите, за да постигне своите изводи за многогласността на жанровите и стилови смесвания. Този научен подход е особено подходящ за обекта ѝ и е следван с прецизност, креативност и коректност.

Дисертационният труд е в обем от 202 с., от които 17 с. приложения. Включва увод, четири глави, заключение, 61 нотни примера и четири приложения. Библиографията обхваща 145 заглавия, от които 101 на кирилица, 44 на латиница и 14 нотни източника. Дискографията включва 90 заглавия на произведения и албуми, 4 видеа. Прави впечатление оригиналността на метода на авторката, която след като изследва полета на терминологията в тази сложна и “хибридна” област, разкрива максимално ярка и разностранна картина на търсенията в световен и в национален мащаб, за да изгради своите хипотези и да достигне до интригуващи, ярки и прецизни изводи за сложните тенденции и взаимодействия в интригуващата област на смесване на джаз и класика.

В глава първа *Стилови взаимодействия в музиката на XX и началото на XXI век. Проблематика и терминологични аспекти* са положени теоретичните и терминологични рамки: Терминологичният аспект е много подробно разработен – проследени са терминологичните натрупвания както в музикознанието, посветено на класическата традиция и модернизма, така и на областта на изследване на джаза и попмузиката за XX и XXI век. Приносен е моментът на фокусиране върху музикологията, свързана със стиловите взаимодействия и интерпретации в джаза на XX век. Коментира се приносът на Гюнтер Шульър, който въвежда термина *трето течение*. Подробно е изследвано взаимодействието на всички стилове и техники на XX век: додекафонията и алеаториката като синтез / интегриране и в областта на джаза. Терминологичната и теоретична разработка на Г. Костадинова избягва изкушението да представи схематичен анализ на терминологията, да “подведе” явленията през проявите на хибридно, като вместо това изгражда стройно систематизиран, подробен терминологичен апарат.

Във Втора глава *Джаз музиката в България. Проявления на синтез между класика и джаз* изследването проследява историческия ракурс на идеята за смесване на класическа традиция и джаз. Историографския и културологичен ракурс / изследване на проблема е плодотворен, приложен и към областта на развитието на джаза в България. В джазовите практики от 20-те и 30-те и дори в основополагащата музикологична традиция у нас, в речника на Иван Камбуров откриваме първи за нашата култура идеи и обобщения за влиянието на джаза върху музиката от XX век. Наблюденията и анализите ѝ отвеждат към влиянията на фокстрота и шими в музиката на Панчо Владигеров. Историческият ракурс към темата води до оригинални изводи и наблюдаване на смесването на стиловите взаимодействия между

джаза и класическата музика. Гергана Костадинова проследява навлизането на политоналност и полимодалност във връзка с развитието на езика в джаза и в търсенията от 50-те и 60те у нас. Безпристрастният поглед на изследователката отбелязва влиянието на “желязната завеса” върху “закъсняването” на джазовите стилове у нас през 50-те и 60-те, както и наличието и на експеримент на алеаторика / джаз в *Музика за приятели* на Иван Спасов и *Концерт за джаз комбо и струнни* (1965), *Музика за биг бенд и симфоничен оркестър* от Милчо Левиев. Според авторката последната пиеса е написана през 1966 г., но е забранена и изпълнена чак 1980 г. под диригентството на Александър Владигеров.

Приноси са наблюденията ѝ относно развитието на българския авторски джаз на 70-те-90те години. Авторските търсения в джаза на Веселин Николов, Симеон Щерев, Боян Воденичаров и Марио Станчев тук очертават синтеза или смесването на джаз и съвременни композиционни техники на основата на авторски състави и проекти и с помощта на създаването на авторските джаз-формации. Тя откроява елементите на синтеза: полимодалност, източноправославни интонации, дванадесеттоновост и фрий-джаз, присъствието на елементи от фолклора. През призмата на изследвания проблем: синтезът на класика, композиционни техники на ХХ век и джаз се открояват профилите на редица ярки фигури: композитори и изпълнители в джаза като М. Станчев, Боян Воденичаров и др. Вижда се, че в историческите пътища на джаза у нас синтезът или взаимодействието с композиционните техники на ХХ век, както и съчетаването на джаз / етно / съвременна музика в авторските джаз-проекти, има голямо значение. Глава втора конструира историята на джаза от края на ХХ век у нас около проблема за смесването на жанровете и разкрива присъствието на хибридни техники като основен и представителен феномен.

За края на ХХ и началото на ХХІ век е характерно утвърждаването на направления като фюжън и етноджаз, развиват се фестивалната и клубна сцена. Затова изследователката пристъпва и към изследването на взаимодействието между джаз / етно / композиционни техники от ХХ век при автори, които досега не са били обект на специализирано изследване. Сред тях откриваме имената на Веселин Николов, Симеон Щерев, Огнян Видев, Анатолий Вапиров, Марио Станчев, Юлия Ценова, Любомир Денев, Йълдъз Ибрахимова, Антони Дончев, Христо Йоцов, Боян Воденичаров, Веселин Койчев, Теодосий Спасов. За началото на ХХІ век авторката достига до извода, че: “модерната джаз музика в България върви паралелно със световната, съвременните тенденции не се отличават значително от тези в световен план, само носят своите специфични черти” (цит. Автореферат, с. 19). В текста на дисертацията обект на наблюдения и анализи са постиженията и на най-младите музиканти, които се утвърждават именно в пъстрата картина от началото на ХХІ век: Димитър Льолев, Велислав Стоянов, Милен Кукошаров, Александър и Константин Владигерови, Константин Костов, Милен Киров, Димитър Карамфилов, Димитър Бодуров, Мирослав Турийски, Любо Цанев. Почти неизследван обект за музикологията ни са джаз-фестивалите от 90-те и от първите десетилетия след 2000 г.: те са многобройни, експериментират и в този смисъл допълват историческите ракурси на смесването на джаз и похвати от композицията на ХХ век.

В трета глава *Български музиканти от края на ХХ – началото на ХХІ век. Творчески облик и произведения* се достига до един от най-интересните аспекти на тази дисертация: изграждането на индивидуални авторски стилове на базата на смесване на класическа традиция, съвременна музика и джаз. Тази глава е иновативна и по отношение на емпирията, защото авторката изследва произведения, концерти, партитури и записи. Изводите тук почиват на големия масив от иновативни проучвания на дисертантката върху нов материал от Милчо Левиев, Симеон Щерев, Анатолий Вапиров, Любомир Денев, Антони Дончев, Христо Йоцов, Борислав Ясенов, Ангел Заберски-син, Александър и Константин Владигерови, Милен Киров, Димитър Бодуров.

Гергана Костадинова е осъществила и редица интервюта с тях, които са част от дисертацията ѝ. Те прибавят ценни идеи и щрихи, представляват оригинален източник за проучването.

Авторката проблематизира един нов момент – взаимодействието на техники от втората половина на ХХ век с джаза и според нея: “Трябва да се отбележи и че голяма част от музикантите използват композиционни техники и похвати от музиката на ХХ век – додекафония, сериалност, сонористика, алеаторика (Милчо Левиев, Веселин Николов, Анатолий Вапиров, Любомир Денев, Юлия Ценова, Марио Станчев, Боян Воденичаров, Милен Киров и др.). Но тази тенденция не бива да се приема като общовалидна” (цит. Автореферат, с. 21). Гергана Костадинова интерпретира широк спектър от взаимодействия: скли, метроритъм и похвати на джазимпровизацията в клавирните концерти на Христо Йоцов, някои творби на Антони Дончев, Александър и Константин Владигерови. Най-разнопосочна и доминираща е тенденцията за смесване на елементи на джаза и елементи от българския фолклор. В трета глава се постига много добър баланс между теоретичното обобщение и емпиричните анализи/наблюдения. Затова идеята за взаимодействието на класика, фолклор и джаз се откроява в цялото си богатство, яркост и различни цветове. Гергана Костадинова коментира нестандартния изпълнителски състав на творбата *Пътешествие в два свята* от Милчо Левиев: биг бенд, народен хор и две пиана. Съответно акцентите са върху българската народна музика и джаза в две различни части – *Българска сюита* и *Америка – Рапсодия в синьо*. Първата част е интерпретация на български народни песни, а втората – различен поглед към *Рапсодия в синьо* от Джордж Гершуин. Гергана Костадинова изгражда и портрети на по-малко проучвани джазмени като Веселин Николов, който смесва джаз, църковнославянски интонации и Анатолий Вапиров интригува с естетския си почерк на смесване на полифония, додекафония, импровизация, сонорни ефекти. Всъщност идеята за композиционните и стилови синтези, протичащи в джазовата сцена, в която се концентрират / обогатяват потока на традицията и потока на авангардно-модернистичното мислене на ХХ век е артикулирана от нея, като се избягва каквато и да е схематичност, налагане на теоретични схеми и пр.

Виждаме, че авторката на дисертацията търси да покаже богатството на своя обект на изследване, нестандартните явления му аспекти. С това тя чертае важна линия в музикологията, изследваща областта на джаз музиката.

В последната глава на дисертацията си тя създава своеобразни портрети на стиловете и музикално езикови търсения на Марио Станчев, Йълдъз Ибрахимова, Антони Дончев, Христо Йоцов, Боян Воденичаров и Теодосий Спасов, Васил Пармаков, Борислав Ясенов. Така Гергана Костадинова се превръща в един от забележителните изследователи на областта на инструменталния джаз на ХХI век у нас, като е избрала фокуса на стилового и жанровоезиково взаимодействие между класическа традиция, ХХ век и джаз. С една дума, тя не само заявява едно амбициозно намерение, да проследи и установи това явление в широк период от време и в частност от последните десетилетия, но и обобщава съществени и фундаментални явления, анализира, систематизира и изглажда своите концепции върху огромно количество неизследвани до този момент творби. Така изследователският ѝ принос може да се определи като фундаментален спрямо феномена на жанровия и езиков синтез на класика, модернизъм и джаз в българската музика в последните три десетилетия.

В обобщение ще си позволя да подчертая някои от приносите на дисертационния ѝ труд. Преди всичко тя се впуска в изследване на цялата богата емпирия: стилове, фестивали, анализи на творби, изпълнения и пр.; към това прибавя задълбочените си анализи и интерпретации върху музикалния материал, а също и свидетелствата на самите автори чрез създаването на интервюта, които са много съществен документ за нейния обект. Така подходът към синтеза на класика, джаз и език на ХХ век се интерпретира в забележителна пълнота и многоаспектност. Много балансирано е нейното изследване и откъм съотнасянето на терминология, изследователски „инструменти” и идеи и интерпретацията на музикално звучащите явления. В крайна сметка изводите ѝ за синтеза на композиционни пластове и стилове лежи върху сериозен пласт от емпирични изследвания и анализи, които тя осъществява с цялата страст и прецизност, на която е способна.

Един от важните и приноси моменти е прекрасната систематизация и балансираност на персоналии, исторически и теоретични наблюдения, анализи и обобщенията за периода. С право Костадинова отбелязва, че трудът може да служи като дидактическо пособие за професионални читатели, студенти и ученици в специализираните музикални училища. Трудът впечатлява с прецизност, с големия потенциал на систематизираните и изследвани явления на синтеза на класика и джаз; той е явление в областта на музикологията, която интерпретира съвременната българска джаз-сцена.

Дисертационният труд *Между класиката и джаза: силови взаимодействия и жанрови трансформации в българската музика в края на XX и началото на XXI век* е ценно, иновативно, фундаментално изследване. То е резултат от комплексното присъствие на Гертана Костадинова като изпълнител, педагог, музиколог и теоретик. Тази дисертация е сериозна заявка на един млад учен за навлизане и принос в областта на музикологията, която изследва джаз и поп музиката, в съотношението ѝ с класическата традиция и с направленията на XX век. Трудът има висока информативна стойност, задълбочен научен и историографски принос и заслужава висока оценка.

Аз убедено препоръчвам на почитаемото научно жури да присъди на Гертана Костадинова образователната и научна степен *доктор*.

Проф. д-р Ангелина Петрова

София, 21.02.2023 г.